

สังคมนุคตตามหลักพุทธปรัชญา THE IDEAL SOCIETY ACCORDING TO THE BUDDHIST PHILOSOPHY PRINCIPLE

พระมหาสากล สุภรเมธี¹, พระมหาใจสิงห์ เกื้อนครี², สงวน หล้าโพนทัน³,
Phramahasakol Subharamedhi¹, Phramahajaising Thuansri², Sanguan Laphontan³,
สุภาพร คำสุกร⁴, และทองเปลือง อภัยวงศ์⁵
Supaporn Krasukorn⁴ and Thongpluang Apaiwong⁵
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด¹⁻⁵
Mahamakut Buddhist University, Roi-Et Campus¹⁻⁵
E-mail : shriprachya@gmail.com

ได้รับบทความ: 5 กันยายน 2564; แก้ไขบทความ: 28 กันยายน 2564 ; ตอรับตีพิมพ์: 13 ธันวาคม 2564

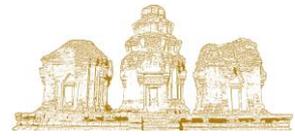
บทคัดย่อ

แนวคิดเรื่องสังคมนิยมในพุทธปรัชญา เริ่มต้นจากพระพุทธเจ้าต้องการล้มเลิกระบบสังคมเดิมและสร้างระบบสังคมใหม่ในอินเดียสมัยพุทธกาล โดยวิธีการที่มีการปฏิเสธรระบบวรรณะในสังคมอินเดีย ที่สร้างความเหลื่อมล้ำทางสังคมอย่างชัดเจน โดยมีข้อสังเกตที่เด่นชัด คือ 1) การสร้างหลักพระธรรมวินัยของสงฆ์เพื่อเป็นทางเลือกสำหรับบุคคลผู้ที่เบื่อหน่ายต่อสังคมแรก ซึ่งได้ครอบงำสังคมและการเมืองอินเดียในขณะนั้นที่ไม่อาจปฏิเสธได้ โดยหลักพระวินัยทั้งหมดจะเน้นความเสมอภาคในทุกด้านของสังคมสงฆ์ 2) การขี้นำมนุษย์ให้เข้าถึงสังคมแห่งพุทธบริษัทรู้เส้นทางของการดำเนินชีวิตไปถึงเป้าหมายแห่งความดีงามสูงสุดได้อย่างสงบสุข ซึ่งทั้ง 2 ประเด็นดังกล่าวต่างก็เป็นสังคมนิยมที่มีลักษณะการดำเนินชีวิตด้วยความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน

คำสำคัญ: สังคมนุคต, หลักพุทธปรัชญา

Abstract

The concept of socialism in Buddhist philosophy, it starts from the Buddha who was wanted to abolish the old social system and create a new social system in India during the Buddha's time. By the way, there is a rejection of the caste system in Indian society that clearly creates social inequality with obvious observations as follows : 1) the establishment of the principle of the discipline of the Sangha as an

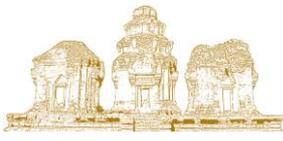
alternative for those who are weary of the first society; which has dominated Indian society and politics at that time that cannot be denied. All disciplines emphasize equality in all aspects of the monastic society and 2) guiding a human to reach the Buddhist society, knowing the path of life to reach the goal of the highest goodness peacefully, both of which are mentioned above, Each is a human society that has the characteristics of living with equality and equality.

Keyword: The Ideal Society, The Buddhist Philosophy Principle

บทนำ

สังคมปัจจุบันกำลังประสบปัญหาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ ปัญหาสังคมสิ่งแวดล้อม ปัญหาความขัดแย้งเบียดเบียนทำร้ายกันจนกระทั่งมีการทำสงคราม หรือการสะสมอาวุธต่างๆ เพื่อป้องกันประเทศของตน ปัญหาเหล่านี้สร้างความเดือดร้อนให้แก่มนุษย์ทุกยุคทุกสมัยและยังไม่สามารถแก้ไขให้หมดไปจากสังคมมนุษย์ได้ เมื่อสังคมมีปัญหาและความบกพร่องดังกล่าวจะแก้ไขอย่างไร มนุษย์สามารถมีสังคมที่ดีได้หรือไม่และมนุษย์จะสร้างสังคมที่ดีได้อย่างไร นักปราชญ์หลายท่านได้มีทัศนะเกี่ยวกับสังคมอุดมคติซึ่งเห็นว่าสามารถแก้ปัญหาสังคมของมนุษย์ได้ สังคมในอุดมคตินั้นได้รับความสนใจจากนักปรัชญาตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบันเริ่มตั้งแต่ต้นนักปรัชญาตะวันตก เช่น เพลโต โทมัส มอร์ นักทฤษฎีสัญญาประชาคม คาร์ล มาร์ก หรือแม้แต่ต้นนักปรัชญาและนักศาสนาตะวันออก เช่น เหลาจื้อ พุทธทาสภิกขุ เป็นต้น ต่างก็ได้เสนอแนวคิดเพื่อแก้ปัญหาสังคมมนุษย์และนำมนุษย์เข้าสู่สังคมที่ดีตามทัศนะของตน ดังนั้นแนวคิดเพื่อแก้ปัญหาสังคมจึงมีหลายระบบ ซึ่งสามารถจำแนกได้เป็นสองส่วนใหญ่ๆ คือ ระบบที่มุ่งแก้ปัญหาภายในโดยมุ่งขัดเกลาจิตใจของมนุษย์กับระบบที่มุ่งแก้ภายนอกซึ่งให้ความสำคัญกับการจัดระเบียบควบคุมภายนอก (สมภาร พรหมทา, 2539: 1) แต่ปัญหาสังคมมนุษย์ก็ไม่สามารถขจัดให้หมดไปได้ซ้ำๆ เหมือนจะมีปัญหาซับซ้อนขึ้นเรื่อยมาจนส่งผลทำให้คนในสังคมปัจจุบันขาดคุณภาพ ในการใช้ชีวิตทั้งอยู่คนเดียวและการอยู่ร่วมกันเป็นสังคม หากความสุขไม่ได้ แต่ละคนมีจิตใจเต็มไปด้วยความอยากได้ อยากมี และอยากเป็น สังคมเต็มไปด้วยการแข่งขันช่วงชิง สภาพสังคมจึงกลายเป็นสังคมที่ไม่มี “ความเสมอภาพ ความเท่าเทียมกัน และความยุติธรรม” ระหว่างผู้ปกครองและผู้ใต้ปกครอง ซึ่งเหตุการณ์นี้จึงทำให้เกิดทฤษฎีเพื่อเสนอทางออกของสังคม

สังคมอุดมคติเป็นสังคมที่มุ่งแก้ปัญหาภายในและระบบที่มุ่งแก้ปัญหภายนอก คือแนวคิดที่มุ่งแก้ปัญหภายในซึ่งเน้นการขัดเกลาจิตใจของมนุษย์ เช่น แนวคิดของนักปรัชญาคลาสสิกที่มุ่งเน้นการพัฒนาปัญหาและศีลธรรมของมนุษย์โดยถือว่า ความรู้คือ คุณธรรมและเห็นว่าเป้าหมายของชีวิตทางการเมืองคือคุณธรรม (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา, 2533: 111) ซึ่งดูเหมือนจะ

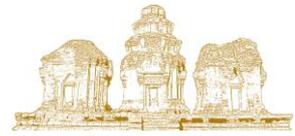

สอดคลองกับแนวคิดของพระธรรมปิฎกที่มุ่งเน้นการพัฒนาศกยภาพทางปัญญาของมนุษย์เช่นกัน แตกต่างกันที่พระธรรมปิฎกเน้นกระบวนการไตรสิกขาไม่ได้มุ่งเน้นการพัฒนาปัญญาเพียงอย่างเดียว และเป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นให้มนุษย์เป็นอิสระจากอำนาจภายนอกด้วยมนุษย์ ส่วนระบบที่มุ่งแกกายนอกนั้น แมคคือาเวลีเห็นว่ มนุษย์เป็นสัตว์ที่เลวจะตองถูกบังคับให้เป็นคนดี (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช , 2533: 111) ซึ่งสอดคลองกับแนวคิดของโทมัส ฮอบส์ ที่ใหอำนาจแกองคธิปไตยในการออกกฎหมาย มาควบคุมสังคม (เดียน คาคี, 2526: 17) ดังนั้น สังคมจะดีไดในระบบนี้ยอมขึ้นอยูกับสถาบันในสังคม ไม่ใช่การอบรมบ่มนิสัย ซึ่งตางจากแนวคิดของพระธรรมปิฎกที่เห็นว่ สังคมจะดีเพราะคนมีคุณธรรม แมท่านจะกลวถึงกลยามิตรที่เอื้อตองการพัฒนาคนในสังคมแตก้แตกตางจากแนวคิดของแมคคือาเวลีและโทมัส ฮอบส์

พระพุทธศาสนาเป็นแบบแผนความเชื่อของมนุษย์ทางด้านคุณค่า และอุดมคติของชีวิต เป็นแนวทางในการพัฒนาจิตใจของบุคคลให้สูงขึ้น รู้จักจำแนกสิ่งดีสิ่งชั่วและสามารถเลือกปฏิบัติได้ในสังคมโดยเฉพาะในประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาและพุทธปรัชญาเป็นรากฐานที่มั่นคงของศีลธรรม จรรยา ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม ตลอดจนเป็นอุดมคติของการดำเนินชีวิตในสังคม ความมีชีวิตที่ดีของมนุษย์ได้แกการดำรงชีวิตที่มีอิสรภาพสมบูรณ์ด้วยสุขภาพกายและจิตใจ แต่สภาวะการณของสังคมในปัจจุบันยังมีปัญหาทางสังคมที่แสดงถึงความไม่สมบูรณ์ทางจิตใจ การพัฒนาทางด้านจิตใจด้วยหลักเบญจศีลเบญจธรรม พรหมวิหารธรรม สังคหวัตถุ ราชสังคหวัตถุ สาราณียธรรม อปริหานิยธรรม สันโดษ และอิทธิบาทเป็นสำคัญสำหรับการก้าวไปสูเป้าหมายที่ดีที่สุดของชีวิต ซึ่งถือว่เป็นอุดมคติสูงสุดในพุทธปรัชญาเถรวาท จากอดีตจนถึงปัจจุบัน

ความหมายสังคมอุดมคติในทัศนะพุทธปรัชญา

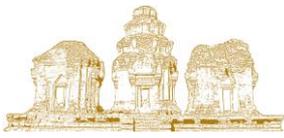
สังคมอุดมคติในความหมายของพุทธปรัชญาเถรวาท เริ่มต้นจากพระพุทธเจ้าตองการ ล้มเลิกระบบสังคมเดิมและสร้างระบบสังคมใหม่ในอินเดียสมัยพุทธกาล ซึ่งพระพุทธองค์มิได้เข้าไปทำร้ายหรือทำลายล้างในเชิงกายภาพ แต่ทรงใช้การปฏิเสธหรือต่อต้านแนวคิดที่มงายด้วยการให้เหตุผล หักล้างหรือลดทอนความเชื่อเก่าที่เคยมีลง โดยวิธีการปฏิเสธระบบวรรณะในสังคมอินเดีย ที่สร้าง ความเหลื่อมล้ำทางสังคมอย่างชัดเจน แมว่พระพุทธองค์มีพระประสงค์อยากจะเปลี่ยนแปลงสังคมที่ ปรากฏอยู่ในขณะนั้นมากเพียงใดก็ตาม แต่พระองค์ก็เลือกที่จะไม่เข้าไปเปลี่ยนสังคมเก่าแบบปฏิวัติ หากแต่สร้างทางเลือกใหม่ที่มีสภาพตรงกันข้ามกับสภาพดั้งเดิม พระพุทธเจ้าก็ได้สร้างสังคมพุทธ บริษัท 4 ขึ้นเพื่อเป็นทางเลือกในการแกปัญหาสังคมอินเดียที่ปรากฏอยู่ในขณะนั้น สำหรับบุคคลที่ เปื่อหน่ายตอสังคมแรกแล้วนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาปรับใช้กับสังคม หลักธรรมทั้งหมด จะเน้นความเสมอภาคในทุกด้านของสังคม ก็ด้วยเหตุผลว่ตองการเปลี่ยนแปลงแกไขสภาพสังคมที่ เป็นอยู่ในขณะนั้นซึ่งเต็มไปด้วยชนชั้น ความไม่เท่าเทียม และความอยุติธรรม โดยวิธีการปฏิเสธระบบ

วรรณะในสังคมอินเดีย ที่สร้างความเหลื่อมล้ำทางสังคมอย่างชัดเจน โดยมีข้อสังเกตที่เด่นชัด คือ

- 1) การสร้างหลักพระธรรมวินัยของสงฆ์เพื่อเป็นทางเลือกสำหรับบุคคลผู้ที่เปื้อนนายต่อสังคมแรก ซึ่งได้ครอบงำสังคมและการเมืองอินเดียในขณะนั้นที่ไม่อาจปฏิเสธได้ โดยหลักพระวินัยทั้งหมดจะเน้นความเสมอภาคในทุกด้านของสังคมสงฆ์
- 2) การชี้นำมนุษย์ให้เข้าถึงสังคมแห่งพุทธบริษัทผู้เส้นทางของการดำเนินชีวิตไปถึงเป้าหมายแห่งความดีงามสูงสุดได้อย่างสงบสุข ซึ่งทั้ง 2 ประเด็นดังกล่าวต่างก็เป็นสังคมมนุษย์ที่มีลักษณะการดำเนินชีวิตด้วยความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน

คำว่า “สังคมอุดมคติ” พุทธศาสนาเถรวาทเป็นวิถีชีวิตที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการศึกษา 3 ประการ คือ ศิล สมาธิ ปัญญา อุดมคติตามหลักพุทธศาสนาเถรวาท จึงหมายถึง การดำรงชีวิตให้บรรลุอรรถะ ประโยชน์ที่เป็นจุดมุ่งหมายของการมีชีวิตที่เรียกว่าอรรถะ 3 ประการ ได้แก่ ทิฏฐธัมมิกัตถะ ประโยชน์ในปัจจุบันที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตประจำวันซึ่งเป็นขั้นต้น คือ ชั้นธรรมดาสามัญที่มนุษย์ต่างมุ่งหมายกัน ในโลกนี้สัมปรายิกัตถะ ประโยชน์ในเบื้องหน้าหรือประโยชน์ด้านคุณค่าของชีวิตเป็นระดับที่ลึกสำหรับชีวิตด้านในเป็นหลักประกันสำหรับชีวิตในอนาคตและภพหน้า เป็นสังคมแบบอย่าง สังคมที่ดีงาม สังคมที่พึงปรารถนาหรือสังคมที่สันติสุข ซึ่งมนุษย์สามารถช่วยกันสร้างขึ้นได้ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2542: 419) ดังท่านกล่าวว่า “การที่เราอยู่ในโลก มีการดำเนินชีวิตมีการศึกษาเล่าเรียน มีการทำกิจการงานส่วนตัวและส่วนรวมนั้น เราถือว่าทุกคนมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์โลกดีขึ้น เพราะฉะนั้นวัตถุประสงค์ที่ถือว่าเป็นวัตถุประสงค์ที่ถูกต้อง คือการช่วยกันสร้างสรรค์ชีวิตให้ดีงามมีความสุข ทำให้สังคมสันติสุข อยู่ร่วมกันด้วยดีและทำให้โลกนี้รื่นรมย์น่าอยู่อาศัย” (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2519: 23-25) ดังนั้น อาจสรุปได้ว่าอุดมคติของชีวิตตามทรรศนะของพุทธศาสนาเถรวาท เป็นวิถีชีวิตที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการศึกษา 3 ประการ คือ ศิล สมาธิ ปัญญา อุดมคติตามหลักพุทธศาสนาเถรวาท จึงหมายถึง การดำรงชีวิตให้บรรลุอรรถะ ประโยชน์ที่เป็นจุดมุ่งหมายของการมีชีวิตที่เรียกว่าอรรถะ 3 ประการ ได้แก่ ทิฏฐธัมมิกัตถะ ประโยชน์ในปัจจุบันที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตประจำวันซึ่งเป็นขั้นต้น คือ ชั้นธรรมดาสามัญที่มนุษย์ต่างมุ่งหมายกัน ในโลกนี้สัมปรายิกัตถะ ประโยชน์ในเบื้องหน้าหรือประโยชน์ด้านคุณค่าของชีวิตเป็นระดับที่ลึกสำหรับชีวิตด้านในเป็นหลักประกันสำหรับชีวิตในอนาคตและภพหน้า คือ ความเจริญอกงามแห่งชีวิตจิตใจที่ก้าวหน้า เติบโตด้วยคุณธรรมมีศีลจาคะและปัญญา และปรมัตถะ ประโยชน์สูงสุดหรือประโยชน์ที่เป็นสาระแท้ของชีวิต ซึ่งเป็นอุดมคติขั้นสูงสุดเป็นจุดมุ่งหมายขั้นสุดท้ายที่ชีวิตควรจะได้รับ คือ การรู้แจ้งสภาวะธรรมของสิ่งทั้งหลาย ตามสภาพความเป็นจริงรู้เท่าทันคติธรรมของสังขารทั้งหลาย ไม่ตกเป็นทาสของโลกและชีวิต ไม่ถูกบีบคั้นด้วย อำนาจของความยึดมั่นถือมั่น สามารถทำจิตให้เป็นอิสระปลอดโปร่ง ผ่องใสสะอาด สว่างและสงบ มีความสุข ประณีตภายในเข้าถึงสภาวะที่เรียกว่า “นิพพาน” คือ ดับกิเลสและกองทุกข์ทั้งปวงได้ คำว่า “สังคมอุดมคติ” นี้ยังไม่ปรากฏใน

พจนานุกรมทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ แต่เป็นการนำคำสองคำมาประกอบกันเพื่อความหมายอย่างหนึ่ง คือ คำว่า สังคมอุดมคติ

สังคม (Society) หมายถึง คนจำนวนหนึ่งที่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันตามระเบียบกฎเกณฑ์โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญร่วมกัน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2525: 790) เป็นระบบการปฏิบัติและดำเนินการ ระบบอำนาจและการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ระบบรวมกลุ่มและแบ่งกลุ่ม ระบบการควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์และการให้อิสระภาพแก่มนุษย์ (กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2526: 14)

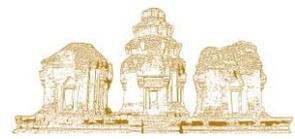
อุดมคติ (Ideal) หมายถึง จินตนาการที่ถือเป็นมาตรฐานแห่งความดี ความงามและความจริงทางใดทางหนึ่งที่มีมนุษย์ถือว่าเป็นเป้าหมายแห่งชีวิตของตน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2525: 911) และหมายถึงรูปแบบที่สมบูรณ์แสดงให้เห็นเป็นแบบอย่างที่มีสมบูรณ์ (Peter, Angeles Adam, 1981: 119) นอกจากนี้ยังหมายถึงการเล็งผลเลิศ ความคิดสูงส่งความใฝ่ฝัน (กิริติ บุญเจือ, 2522: 229) เป็นจุดหมายสูงสุดที่บุคคลหรือสังคมมุ่งบรรลุถึง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2540: 45) อีกประการหนึ่ง สังคมอุดมคติ คือ สิ่งที่เกิดจากพลังจินตนาการของมนุษย์ เป็นสังคมที่ตีความมีความสมบูรณ์พร้อม มนุษย์ดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และเป็นสิ่งที่มนุษย์ปรารถนาความสมบูรณ์พร้อม มนุษย์ดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และเป็นสังคมที่มนุษย์ปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะบรรลุถึง สังคมอุดมคตินี้ นักปราชญ์เสนอเพื่อเป็นทางออกให้แก่สังคมปัจจุบัน ซึ่งนักปราชญ์เหล่านั้นเห็นว่า เป็นสังคมที่มีปัญหาไม่เป็นที่พึงปรารถนา โดยได้นำเสนอแนวทางปฏิบัติเพื่อให้บรรลุถึงสังคมอุดมคตินี้

ดังนั้น สังคมอุดมคติเป็นสังคมในความใฝ่ฝันของมนุษยชาติ ที่มีมาทุกยุคทุกสมัย เป็นความใฝ่ฝันที่จะมีสังคมหรือระบบการเมืองที่สมบูรณ์และเลอเลิศ นักปรัชญาตะวันออกต่างได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างรูปแบบสังคมในอุดมคติเพื่อที่จะเสนอเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาสังคมในยุคของตน แต่นักปรัชญาทั้งหลายได้วาดภาพของสังคมในอุดมคติไว้แตกต่างกัน ในการเขียนบทความนี้ผู้เขียนได้เลือกแนวคิดของพุทธปรัชญาเถรวาทที่สำคัญมาศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์แนวคิดสังคมอุดมคติตามหลักพุทธปรัชญาต่อไป

ความเป็นมาของสังคมอุดมคติตามหลักพุทธปรัชญา

1. สังคมอุดมคติในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

สังคมในพุทธปรัชญา แม้จะไม่มีคำอธิบายถึงพัฒนาการของสังคมมนุษย์ อย่างชัดเจนเหมือนกับแนวคิดทางสังคมในปรัชญาตะวันตกอื่นๆ แต่ขั้นตอนพัฒนาการทางสังคมมนุษย์ก็มีกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงที่ไม่แตกต่างกัน วิวัฒนาการทางสังคมในปรัชญาเถรวาทส่วนหนึ่งได้ถูกบันทึกไว้ในอัครคัมภีร์ ซึ่งเริ่มแรกการตรัสเล่าของพระพุทธเจ้ามิได้กล่าวถึงกำเนิดของสังคมแต่อย่างไร ทรงกล่าวถึงต้นกำเนิดของโลกมาตรัสเล่าประกอบหลักธรรมของพระองค์เพื่อชี้ให้เห็นว่า พวก

พราหมณ์เข้าใจเรื่องระบบวรรณะผิดพลาดคลาดเคลื่อนไปจากเดิม โดยมีเนื้อหาในการตรัสเล่าเป็นสองช่วง คือ ช่วงวิวัฒนาการของโลก ตอนแห่งสังสารวัฏฏ์ของโลก ในช่วงสุดท้าย คือ ช่วงที่โลกเสื่อมลงจนสลายไป และช่วงวิวัฒนาการของสังคม ในอัครคัมภีร์สุตตรได้ตรัสเล่าถึงวิวัฒนาการของมนุษย์ การกำเนิดเป็นมนุษย์โดยที่กายเป็นโอปปาติกสัตว์เกิดขึ้น ด้วยอำนาจจิต มีกายโปร่งแสง กินปืติเป็นอาหาร เรียกว่า “สัตว์” เสมอกันหมด ต่อมาสัตว์เหล่านั้นกิน อาหารที่แตกต่างกันหลากหลายชนิด ทำให้สภาพทางร่างกายเปลี่ยนแปลงไปตามลักษณะอาหารที่กินเข้าไปทำให้เกิดการถือตัว เหยียดสีผิวกันขึ้น ‘พวกเรามีผิวพรรณงามกว่าสัตว์เหล่านั้น สัตว์เหล่านั้นมีผิวพรรณทรามกว่าพวกเรา’ แม้ทุกวันนี้ก็เหมือนกัน พวกมนุษย์ได้ของมีรสดีบางอย่างมักกล่าวอย่างนี้ว่า ‘รสเอ๋ย รสเอ๋ย’ พวกพราหมณ์พากันนึกได้แต่คำโบราณที่เกี่ยวกับทฤษฎีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลกเท่านั้น แต่ไม่รู้เนื้อความแห่งคำนั้นเลย (ที.ปา. (ไทย) 11/111-140/833-102.) การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของพวกมนุษย์นั้นแตกต่างกัน แบ่งพวกเพศหญิง เพศชาย มีการเสพงาม ทำให้ขี้เกียจเริ่มมีการกักตุนอาหาร แบ่งเขตดินแดน ลักขโมย ต้องมีหัวหน้าเผ่าเกิดขึ้นเพื่อคอยดูแล และเกิด ระบบสังคมขึ้นตามลำดับดังต่อไปนี้ (สุมาลัย กาญจนะ, 2558: 52)

1) สังคมดั้งเดิม (Primitive Society) สังคมดั้งเดิมในสมัยพุทธกาลถูกกล่าวไว้ในอัครคัมภีร์สุตตร ซึ่งจากการศึกษาพระสูตรดังกล่าวสรุปได้ว่า เมื่อพรหมกลับกลายเป็นมนุษย์อย่างสมบูรณ์ เริ่มแรกอาศัยอยู่ในป่า โดยอาศัยทรัพยากรที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติสังคมมนุษย์ได้ปรากฏตัวขึ้นเมื่อมนุษย์เริ่มรู้จักการแบ่งเขตแดนและครอบครองผลผลิต (ข้าวสาลี) เริ่มมีการรวมตัวอยู่กันเป็นกลุ่ม ซึ่งภายหลังเมื่อทรัพยากรธรรมชาติมีน้อยลงในขณะที่จำนวนมนุษย์เพิ่มขึ้น สังคมเริ่มมีการแย่งชิง การเบียดเบียน ลักขโมยของ ซึ่งกันและกัน กลุ่มมนุษย์เริ่มมีความรู้สึกกังวลถึงความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินที่ตนเองหามาได้ มนุษย์ จึงเริ่มมองหาผู้ที่มีความเชื่อถือได้ ยกขึ้นมาเป็นผู้นำเพื่อคอยดูแล ติเตียนและขับไล่ผู้ที่ทำผิด โดยแบ่งข้าว สาลีให้เป็นการตอบแทน มีข้อความที่ตรัสเล่าว่า

“วาเสฏฐะและภราทวาชะ ครั้นนั้นสัตว์ทั้งหลายจึงได้ประชุมกันปรับทุกข์กันว่า ท่านผู้เจริญ บาบธรรมปรากฏในหมู่สัตว์แล้ว คือ การถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ให้จักปรากฏ การครหาจักปรากฏ การพูดเท็จจักปรากฏ การถือเอาทณทวารุจักปรากฏ ทางที่ดี พวกเรา ควรสมมต สัตว์ผู้หนึ่ง ซึ่งจะว่ากล่าวผู้ที่ควรว่ากล่าว จงติเตียนผู้ที่ควรติเตียน ขับไล่ผู้ที่ควรขับไล่โดยชอบ พวกเราจักแบ่งข้าวสาลีให้แก่พวกนั้น” (ที.ปา. (ไทย) 11/119/96.)

ข้อความดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าสังคมมนุษย์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ มิใช่เป็นสิ่งเหนือธรรมชาติ หรือเกิดโดยเทพเจ้าตามการอธิบายของศาสนาพราหมณ์

2) สังคมทาส (Slavery) กำเนิดและพัฒนาการทางสังคมของมนุษย์ตามทัศนะของนักปรัชญาต่างๆ โดยทั่วไปแล้วจะไม่แตกต่างกันมากนัก หรือแม้แต่การกำหนดชนชั้นของมนุษย์ก็ตาม

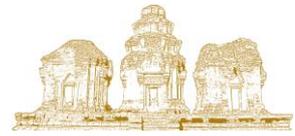

แต่ลักษณะการขานนามหรือที่มามักจะแตกต่างกันไป อย่างเช่นกรณี สังคม “ทาส” ของสังคมอินเดีย ในสมัยพุทธกาล จากการศึกษาพบว่ามีกรกล่าวถึงการมีทาสและทาสี (ธนิต อยู่โพธิ์, 2494: 25.) อย่างชัดเจน ซึ่งในสมัยนั้นถือว่าต้องมีทุกบ้านสำหรับใช้การงานในครอบครัว และสิ่งที่สามารถอ้างเป็นหลักฐานได้ว่าในสมัยพุทธกาลยังมีความเป็นสังคมนาสอยู่ มีหลายประการ เช่น

1. หลักฐานที่ปรากฏอยู่ในพระธรรมวินัยของสงฆ์บางตอนที่มีความว่า “ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ การลัก...การรับทองและเงิน ัญชาติและเนื้อดิบ...เว้นขาดจากการรับทาส... (ที.สี. (ไทย) 9/194/65-67, ม.อุ. (ไทย) 14/14/19-22.)

2. หลักฐานจากความเชื่อในคัมภีร์พระเวท ในเรื่องการทำเนตของมนุษย์ที่เกิดจากอวัยวะของพระพรหม และหน้าที่ของมนุษย์จะติดมาจากวรรณะซึ่งเกิดมาจากพระผู้เป็นเจ้าของเจ้า คือพระพรหมหรือปุรุชะ โดยเฉพาะวรรณะศูทร ซึ่งถือว่าเป็นวรรณะที่ต่ำสุดและมีหน้าที่ดูแลวรรณะอื่นๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังข้อความตอนหนึ่งที่กล่าวไว้ว่า “หน้าที่อันเดียวอันพระเจ้าเป็นผู้ทรงมอบให้แก่ศูทร คือรับใช้ชนทั้ง 3 พวกนั้น ด้วยเต็มอกเต็มใจ” (ปริชา ช้างขวัญยืน, 2542: 3.)

3. หลักฐานจากการกำเนิดของมนุษย์เกิดขึ้นของโลกหรือจักรวาลและการกำเนิดสรรพสิ่งต่างๆ บนโลกก็ได้มีการบันทึกอยู่ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏอยู่แล้วในอัครคัมภีร์อรรถกถา อัครคัมภีร์ สามารถแยกศัพท์ได้เป็นคำว่า “อคค” หมายความว่า ยอด ปลาย สูงสุด ก่อน แรกและส่วนต้น (นาคะประทีป, 2532: 7) กับคำ “ญา” มีความหมายว่า ฟังรู้ควรรู้ด้วยเหตุนี้ตามรูปศัพท์จึงหมายถึงสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นลำดับแรกซึ่งฟังรู้ควรรู้ สิ่งใดที่เกิดขึ้นเป็นลำดับแรกซึ่งมนุษย์ฟังรู้หรือควรรู้นั้น พระอรธรรคทวารวชิโรภโรธได้อธิบายความหมายของคำว่า “อคคณญ์ อุกขริ” ในความหมายของ โลกุปปตติวิสกถิ คือคำที่พูดกันมาตั้งแต่เกิดโลก คือคำว่า “มหาสมมติ” “กษัตริย์” “ราชา” “พราหมณ์” “ฌายกา” “อชฌายกา” “เวสสา” และ “ศูทร” คำเหล่านี้ (หลวงเทพรัตนสุตฺธิ, 2540: 157) เป็นชื่อเรียกกลุ่มคนที่แบ่งตามอาชีพในสังคมดึกดำบรรพ์ซึ่งเป็นพัฒนาการที่มีมาภายหลังจากการกำเนิดโลกและจักรวาลตามอัครคัมภีร์ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสว่ามนุษย์เริ่มมีพัฒนาการทางสังคมในขณะเดียวกัน ทรงแสดงวิวัฒนาการของมนุษย์ควบคู่ไปกับวิวัฒนาการของโลกเกี่ยวกับวิวัฒนาการของธรรมชาติ แต่กล่าวถึงคนกลุ่มแรกที่มาจากอภัสสรพรหม ในยุคโลกถูกทำลายแล้วตั้งขึ้นใหม่และคนกลุ่มนี้ปรากฏตัวบนพื้นโลกในลักษณะการเกิดแบบ อุปปาติกะ คือเกิดและเจริญเติบโตโดยพร้อมขึ้นมาทันทีทันใดพุทธปรัชญาเน้นคนเป็นสิ่งมีชีวิตที่สำคัญกว่าสิ่งมีชีวิตอื่นและอธิบายการเกิดว่าเป็นไปตามการจัดสรรของกรรม อัครคัมภีร์อรรถกถามีความสำคัญ ว่าด้วยพัฒนาการของมนุษย์ พระพุทธเจ้าทรงแสดงคุณธรรมที่ทำให้บุคคลเป็นผู้ประเสริฐมิใช่เพราะวรรณะแต่ทรงเห็นว่าบุคคลเป็นผู้ประเสริฐเพราะหน้าที่ ทรงตัดตอนแห่งสังวัฏฏ์ภพของโลก ในขณะที่เดียวกันทรงแสดงวิวัฒนาการของมนุษย์ควบคู่ไปกับวิวัฒนาการของโลกต่อจากนี้ตรัสเล่าถึงวิวัฒนาการของระบบสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง

3) สังคมศักดินา (Feudal Society) สังคมศักดินาเป็นสังคมที่เกิดขึ้นมาได้จาก หลายๆ สาเหตุ บางครั้งเริ่มต้นขึ้นมาจากการพยายามหาทางแก้ปัญหาาร่วมกันในสิ่งที่นำมาซึ่งความทุกข์ อาจเริ่ม จากความทุกข์ของปัจเจกชน และพัฒนาไปสู่การร่วมกันกับคนที่มีความทุกข์อย่างเดียวกัน และพยายามค้นหาทางออกพร้อมๆ กัน การร่วมทุกข์นี้ในทางพุทธศาสนาถือว่าเป็นจะทำให้ความรู้สึกทุกข์นั้น น้อยลง และที่สำคัญการร่วมทุกข์ทำให้ได้มีการปรับทุกข์ ได้รับการปรึกษาหารือกันจนกลายเป็น เบาที่เกิดขึ้นภายหลังจาก

สังคมศักดินาจึงน่าจะเริ่มต้นจากการที่มนุษย์มาอยู่รวมตัวกันเป็นสังคมและตกลงใจที่จะ เลือกรู้ ผู้ที่มีคุณสมบัติที่เหมาะสมมาเป็นผู้นำกลุ่ม ลำดับพัฒนาการของสังคมศักดินา ในคัมภีร์ พระพุทธศาสนาน่าจะมี ผลมาจากการคัดเลือกผู้นำที่เป็นตัวแทนคนกลางให้มาทำหน้าที่ดูแล ผลประโยชน์ให้กับสมาชิกในสังคมในนามของมหาชนสมมติ ราชชา และกษัตริย์ (ที.ปา. (ไทย) 11/130-131/96-97) อันเป็นเหตุให้เกิดการพัฒนา ระบบ รูปแบบความเป็นอยู่ โครงสร้าง อำนาจ และสถาบัน การปกครองในสังคมแบบใหม่เกิดขึ้นถือว่าสังคมศักดินา คือยุคสมัยที่ผลประโยชน์ของ สังคมอยู่ ภายใต้อำนาจของผู้นำที่เรียกว่า มหาชนสมมติราชา หรือกษัตริย์ (พระมหาดวงเด่น จิตตยาโณ, 2555: 69) ที่มีการวางอำนาจหน้าที่ในการ ปฏิบัติอย่างชัดเจน ภาระหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากสังคม ได้ถูก นำมาใช้ในการสร้างระบบบรรณะ ทางสังคม ภาระหน้าที่และบทบาทที่ถูกกำหนด ได้ถูกนำมา บิดเบือนใช้เป็นเครื่องมือเพื่อรับใช้ของกลุ่มชนชั้น มหาชนสมมติ ราชชา และกษัตริย์เท่านั้น ในสภาพ การเช่นนี้ ผู้เขียนเชื่อว่า ชนชั้นศักดินาและชนชั้นทาส เกิดขึ้นมาไล่เลี่ยกัน ซึ่งแตกต่างไปจากทฤษฎี ทางสังคมของคาร์ล มาร์กซ์ ที่กล่าวว่า สังคมทาสและสังคมศักดินา เกิดขึ้นในยุคที่มีลำดับต่างกัน กล่าวคือ ต้องเกิดสังคมทาสกับเจ้าทาสเสียก่อนจึงจะเกิดสังคมศักดินาตามมาทีหลัง

4) สังคมนายทุน (Capitalist Society) ในสมัยพุทธกาล พัฒนาการทางสังคมยังดำรง อยู่ในลักษณะของสังคมศักดินาที่มีกษัตริย์เป็นผู้ปกครองแผ่นดิน มีหลักฐานการค้าขายที่ปรากฏ เด่นชัด เหมือนพ่อค้า ซึ่งรู้จักกันดีในนามของ “เสฏฐี” (ชนิด อยู่โพธิ์, 2494: 37) ท่านผู้ดำรงตำแหน่ง นี้อาจเป็นหัวหน้าของพวกทำงาน อุตสาหกรรม หรือทำการค้าขายบางจำพวกก็ได้ เช่น อนาคตบัณฑิตกะ แห่งกรุงสวตถิ เป็นพุทธมามกะที่มั่งคั่งนั้น จะมีอำนาจบางประการอยู่เหนือผู้ค้าขายด้วยกัน กล่าวคือ มีพวกเสฏฐีจำนวน 500 ได้มากอยรับใช้ท่านอนาคตบัณฑิตกะในคราวถวายเซตวันแด่พระสัมมาสัมพุทธ เจ้า เสฏฐีหรือมหาเศรษฐีนี้เป็นผู้มั่งคั่งที่มีอาชีพทำมา ค้าขาย มีฐานะทางการเงินดี มีอิทธิพลมากใน สังคมและในราชสำนัก (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2542: 2) ในลักษณะดังกล่าวแม้จะไม่ปรากฏ ลักษณะทางสังคมทุนนิยมแบบนายทุนอุตสาหกรรมของคาร์ล มาร์กซ์ แต่อาจเป็นไปได้ว่าในยุคนั้นบริบท ทางสังคมทรัพยากรธรรมชาติยังอุดมสมบูรณ์ ยังไม่สามารถผลิตอุปกรณ์ใดๆ ที่สามารถใช้แทน แรงงานมนุษย์ได้ ก็ยังมีปรากฏการณ์ให้เห็นถึงการใช้พลังอำนาจซึ่งได้มาจากการใช้อำนาจทางการเงิน

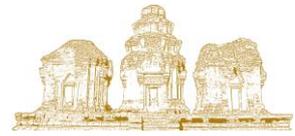

แทรกซึมเข้ามาแก้ปัญหาโดยตรง อำนาจที่มาจากเงินนี้ไม่มีสัญชาติ แม้ชานแทรกซึมไปได้ทั่วและ ซ้ำซ้อน มีความแนบเนียนจนผู้ที่ถูกใช้อำนาจชนิดนี้ไม่ทันรู้ตัว

5) สังคมนิยม (Socialist Society) หลักคำสอนพระพุทธศาสนามีได้กล่าวถึงระบบ สังคมนิยมแต่อย่างไร แต่การอธิบายหลักธรรมเพื่อแก้ไขปัญหาสังคมและล้มล้างระบบวรรณะเพื่อนำพาให้ สังคม ก้าวสู่สังคมอุดมสุขนั้น สามารถสรุปเทียบเคียงได้ว่าเป็นหลักการปกครองที่คล้ายคลึงกับระบบ สังคมนิยม ซึ่งหลักการดังกล่าวได้ปรากฏอยู่ในหลักธรรมวินัยสำหรับสังคมนิยม โดยพระพุทธเจ้าทรง วางหลักธรรมวินัยที่มี ความเสมอภาคในทุกอย่าง ตั้งแต่ ปัจจัย หรือการครอบครองทรัพย์สินอื่นๆ อาจเป็นได้ว่าพระองค์ทรงวางกุศโลบายไว้สำหรับคนที่ต้องการจะหลบหนีจากการเป็นทาสในระบบ วรรณะ เพราะวินัยสงฆ์ที่ถูกบัญญัติไว้นั้นได้เปลี่ยนทิศทางและระบบโครงสร้างทางสังคมและการเมือง แบบที่เคยอาศัยผู้นำเป็นตัวบุคคล พร้อมทั้งยังเปลี่ยนผลผลิตที่อยู่ในมือของมหาชนสมมติ ราชากษัตริย์ ทาส เจ้าทาส พ่อค้า นายทุน ขุนนาง มหาเศรษฐี ให้ กลายมาเป็นสงฆ์ส่วนรวม (วิ.มหา (ไทย) 1/495/181, วิ.ม. (ไทย) 5/369/245) สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิญาณวโรรส, 2543: 142-144) วิธีปฏิเสชระบบวรรณะดังกล่าวไม่ได้ใช้วิธีการบังคับหรือการเข้ายึดครอบครอง แต่ เป็นการยินยอมปฏิบัติ บริจาคสละหรือแบ่งปันเพื่อส่วนรวมโดยสมัครใจ ด้วยหลักคำสอนใหม่ คือ พระธรรมวินัย นั่นเอง

2. ความสัมพันธ์ของสมาชิกในสังคม

โครงสร้างทางสังคมและการเมืองของอินเดียในสมัยพุทธกาลเป็น เป็นโครงสร้างอำนาจแบบ ชนชั้นวรรณะที่เชื่อกันว่ากำเนิดของมนุษย์เกิดจากพระพรหมเป็นผู้กำหนด มนุษย์จึงไม่มีอำนาจใดที่จะไปเปลี่ยนแปลงสังคมที่เป็นอยู่ได้ จากความเชื่อดังกล่าวทำให้มนุษย์ละทิ้งคำว่า “ปัญญา” และ ไม่มีการสร้างคำถาม ว่าทำอะไรชีวิตจึงอยู่ดีมีสุขได้ เพื่อล้มล้างแนวคิดทางสังคมและการเมืองแบบดั้งเดิม พระองค์ทรงเผยแผ่พระธรรมที่พระองค์ทรงตรัสรู้ และพยายามอธิบายถึงหลักแห่งเหตุผลที่สามารถพัฒนาการทางสังคมที่มีโน้ตค้นไปในทิศทางที่ต่างไปจากคัมภีร์พระเวท เช่น พระพุทธองค์ทรงสอนเรื่องกรรมวาที กิริยวาท วิริยวาท, การฝึกฝนการพัฒนาสติปัญญา, ความไม่ประมาท, หลักเหตุปัจจัย, การมุ่งอิสรภาพ, การมุ่งประโยชน์สุขเพื่อส่วนรวม (ม.ม. (ไทย) 13/186/218, ที.ม. (ไทย) 10/165/111, ม.อ. (ไทย) 14/301/362, วิ.ม. (ไทย) 4/32/40) และคำสอนเหล่านี้ได้เข้าแทนที่แนวคิดของสังคมเดิมที่มีการยึดถือชนชั้นวรรณะซึ่งถือว่าการ เปลี่ยนความเข้าใจในเชิงนามธรรมอันศักดิ์สิทธิ์มาเป็นเหตุผลในเชิงประจักษ์ สังคมใหม่ที่เกิดขึ้นเป็นสังคมแห่ง สัมมาทิฎฐิ เป็นสังคมแห่งสติปัญญาและความรู้ นั่นคือ รู้ว่าอะไรเป็นธรรมอะไรไม่เป็นธรรม อะไรเป็นประโยชน์ หรือโทษต่อส่วนรวม รู้จักความเสื่อมและเหตุของความเสื่อม รู้จักความเจริญและเหตุของความเจริญ (ที.ปา. (ไทย) 11/305/271, อภิ.วิ. (ไทย) 34/768/503-504) แนวคิดทางสังคมและการเมืองแบบใหม่ ได้ปรากฏขึ้นในหลาย พระสูตร ซึ่งในแต่ละพระสูตรมีสาระสำคัญที่แยกย่อยแตกต่างกัน ประเด็นสำคัญ

ของแนวคิดสังคมนิยมที่สอดแทรกอยู่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา องค์ประกอบและโครงสร้างทางสังคม ทั้งที่เป็นการพัฒนามนุษย์ในระดับปัจเจกบุคคลที่จะต้องทำความเข้าใจถึงธรรมชาติของมนุษย์อย่างแท้จริง ธรรมชาติของมนุษย์ หมายถึง ตัวตนที่แท้จริง หรือความรู้สึกนึกคิดตามสภาพดั้งเดิมของมนุษย์ ในพระไตรปิฎก พระองค์ได้ตรัสถึงธรรมชาติมนุษย์ไว้คล้ายกันหลายที่ว่า มนุษย์นั้นปกติรักตนเองมากกว่าทุกสิ่ง ให้ความสำคัญกับตนเองมากกว่าสิ่งใด ไม่มีอะไรที่สำคัญมากไปกว่าตนเอง ดังในพระสุตตันตปิฎก มีข้อความกล่าวไว้ว่า อตตูปมา ทิเต สตตา อตตา ทิปรมฺ ปิโย. จริยอยู่สัตว์เหล่านั้น ชอบเอาตนเองเป็นศูนย์กลาง เพราะตนเป็นที่รักอย่างยิ่ง (อง.สตตค. (บาลี) 23/61/99) นตถิ อตตสมฺ เปมฺ. ไม่มีรักอื่นใดเท่ากับความรักตนเอง (ส.ส. (บาลี) 15/29/9) และการพัฒนามนุษย์ในระดับสังคม ดังเช่นในอัครคัมภีร์อรรถกถา มีการกล่าวถึง กำเนิดมนุษย์ สังคม ความคิดทางการเมืองและสถาบันทางการเมือง โดยแสดงลำดับวิวัฒนาการมาเป็นขั้นๆ การศึกษาสาระในอัครคัมภีร์อรรถกถา บุคคลส่วนใหญ่จะเห็นเป็นเรื่องเหลวไหลไร้สาระ เพราะไม่สอดคล้องกับหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ แต่ถ้าพิจารณาในแง่ลำดับเหตุผลแล้ว จะเห็นได้ว่า พระพุทธองค์ทรงแสดงการเกิดของสังคมนมนุษย์โดยธรรมชาติอยู่แล้ว

2. ระบบปกครอง

รัฐในสมัยพุทธกาลมีอยู่ 2 ประเภท คือ สมบูรณาญาสิทธิราชย์กับสาธารณรัฐหรือสมาพันธรัฐซึ่งรัฐเล็กๆ ที่เข้ามารวมกันเป็นสมาพันธรัฐนั้นสืบมาจากสังคมเผ่า พระราชามีได้มีอำนาจเด็ดขาดในรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ การปกครองของรัฐที่เข้ามารวมกันนี้บางที่เราก็มักเรียกกันว่าระบบสามัคคีธรรมปัญหาทางการเมืองการปกครองในระยะนี้จึงอยู่ที่จุดอ่อนของรัฐ แต่ละประเภทซึ่งแตกต่างกัน รัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์มักเป็นรัฐใหญ่และมักเข้ารุกรานรัฐเล็กๆ ทำให้เกิดความเดือดร้อนขึ้น พระพุทธองค์ทรงเสนอแก้ไขรัฐประเภทนี้โดยให้พระราชาทรงเป็นธรรมราชา เพื่อจะได้ขยายธรรมแทนการขยายอำนาจ คนที่อยู่ในความปกครองทั้งหมดก็จะมีความสุข ส่วนรัฐที่ปกครองโดยสมาพันธรัฐ ซึ่งมักขาดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน อปริหาญธรรมซึ่งทำให้เกิดความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเป็นสิ่งจำเป็น ถ้ามีสามัคคีธรรมแล้วพลังของรัฐเล็กๆ ก็จะมากขึ้นรัฐใหญ่จะรุกรานได้ยาก และเมื่อรัฐทั้งสองประเภทล้วนแต่ยึดมั่นในธรรมแล้ว การรุกรานจากภายนอกก็ไม่เกิดขึ้น การทำนุบำรุงประชาชนโดยการยึดเอาการพัฒนาทางเศรษฐกิจและการเฉลี่ยผลผลิตไปสู่ส่วนรวมก็จะทำให้เกิดความสุขขึ้นแก่ประชาชนในรัฐ (มัลล กายจนะ, 2558: 64)

พระพุทธองค์มิได้ทรงสอนระบบการเมืองใหม่ แต่สอนถึงธรรมะที่จะทำให้ระบบการเมืองที่มี อยู่แล้วทั้งสองระบบดำเนินไปเพื่อความสุขแก่ประชาชนและไม่รุกรานกัน และด้วยเหตุที่ทรงต้องการเอาธรรมเป็นหลักปกครอง จึงต้องทรงชี้ว่าระบบวรรณะนั้นไม่ถูกต้องในสองลักษณะ ความสูงต่ำทางวรรณะที่เอากำเนิดเป็นหลักนั้นทรงแย้งด้วยหลักความประพฤตินองบุคคล คือเอากการกระทำของบุคคลเป็นหลักวัดความสูงต่ำของคน หน้าที่ตามวรรณะเกิดขึ้นตามธรรมชาติแต่พราหมณ์นำมาอธิบายผิดโดยเฉพาะ วรรณะกษัตริย์ซึ่งพราหมณ์เน้นที่การทำสงคราม การสู้รบ ซึ่งเป็นเหตุแห่งการ

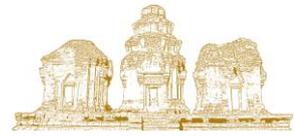
รุกรานนั้น ทรงอธิบายว่าแท้ที่จริงแล้วกษัตริย์มีหน้าที่ระงับข้อพิพาทของประชาชนและทำนุบำรุงประชาชนให้มีความสุข คำสอนในพระสูตรต่างๆ ที่ได้นำมาวิเคราะห์ล้วนสนับสนุนมติที่ว่าพระพุทธองค์มิได้ทรงสอนระบบปรัชญาการเมืองใหม่ ความพยายามที่จะอธิบายว่าพระพุทธองค์ทรงยึดหลักการเมืองที่เป็นประชาธิปไตยก็ดี สังคมอุดมคติก็ดี อย่างที่พยายามทำกันอยู่จึงเกินกว่าที่พุทธองค์ทรงสอนไว้สิ่งเหล่านี้มีไขปัญหาสมัยพุทธกาล แต่เกิดขึ้นและเข้าใจได้ในสภาพแวดล้อมของสมัยใหม่ความแตกต่างหรือข้อแย้งที่สำคัญๆ เกี่ยวกับความคิดเหล่านี้จึงเห็นได้ชัดและเป็นข้อแย้งในระดับรากฐานของความคิด ส่วนข้อสนับสนุนที่สามารถตีความได้ว่า แนวคิดทางสังคมอุดมคติตามหลักพุทธเถรวาทนั้นเป็นแนวคิดแบบสังคมนิยมในประเด็นที่เกี่ยวกับการเมืองการปกครอง

3. ระบบเศรษฐกิจ

ความเป็นอยู่ของประชาชนสมัยพุทธกาลในส่วนที่มีหลักฐานที่พอจะทราบได้จากคัมภีร์พระพุทธศาสนา ปรากฏว่าประชาชนในหมู่บ้านหนึ่งๆ ย่อมมีที่ดินเป็นสมบัติที่ตกเป็นกรรมสิทธิ์ของตนเองเป็นส่วนมาก ดังจะเห็นได้จากข้อความต่างๆ ที่ปรากฏในคัมภีร์ชาดกที่กล่าวถึงที่ดินจำนวนมาก ตกเป็นสมบัติของเจ้าของกรรมสิทธิ์แต่ผู้เดียว หรือเป็นสมบัติของผู้ปกครองเมืองหรือของพระเจ้าแผ่นดินนั้น ไม่มีข้อความที่กล่าวไว้ชัดเจน (ธนิต อนุโพธิ์, 2494: 1) จากการศึกษาพบว่าพระราชกฤษฎีกาผู้มีสิทธิที่จะเรียกเก็บเอาประโยชน์จากเจ้าของที่ดินได้ซึ่งก็เท่ากับเป็นการเก็บภาษีประจำปี ส่วนที่ดินรกร้างว่างเปล่า ปราศจากเจ้าของผู้เป็นกรรมสิทธิ์ พระราชกฤษฎีกาพระราชทาน ให้แก่ผู้ใดผู้หนึ่งก็ได้ เพราะที่ดินรกร้างว่างเปล่าภายในรัฐที่ปราศจากทายาทจะตกเป็นของพระราชทานทั้งสิ้น

การครอบครองปัจจัยการผลิตในยุคดังกล่าวก็ไม่แตกต่างกับสังคมในยุคต่อๆ มา เพราะในยุคนั้น กระบวนการทางเศรษฐกิจก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน เช่น มีการจับจองหรือเช่าซื้อที่ดิน มีการซื้อขาย มีการครอบครองทรัพย์สินส่วนตัว มีการทำสิทธกรรม มีการเลี้ยงสัตว์ มีอาชีพเฉพาะวรรณะ มีผู้ใช้แรงงานที่ใช้แรงงานแลกเปลี่ยนกับอาหารและที่อยู่อาศัยที่เรียกว่า “ทาส” มีผู้ใช้แรงงานแลกเปลี่ยนกับเงินที่เรียกว่า กรรมกรรับจ้าง และมีการประกอบอาชีพอื่นๆ เช่น การช่าง การศิลปกรรม เป็นต้น

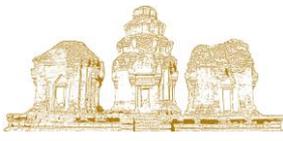
สังเกตได้ว่าในสมัยดังกล่าวมนุษย์ในระดับสังคมโลกียะ อันเป็นสังคมของคฤหัสถ์ผู้ยังต้องครอง เรือน (วิ.จ. (ไทย) 7/330/168) นั้นยังคงเป็นสังคมแห่งการแสวงหาวัตถุผลผลิตเพื่อการดำรงชีพ พระพุทธเจ้าไม่ทรงกล่าวถึงการนำระบบทรัพย์สินส่วนตัวมาใช้กับสังคมคฤหัสถ์หรือผู้ครองเรือน แต่ทรงมุ่งให้คฤหัสถ์ผู้ครองเรือนต้องมีระบบ กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนตัว ดังจะเห็นได้จากหลักธรรมในด้านเศรษฐกิจที่ทรงสอนให้อุบาสกอุบาสิกาขยันขันแข็งในการทำมาหากิน กล่าวคือ ชาวพุทธจะต้องไม่ประกอบมิจฉาอาชีพะ 5 อย่าง คือ การค้าอาวุธ ค้ามนุษย์ ค้าขายสัตว์ ค้าขายของมีนเมา และยาพิษ (อง.ปญจก. (ไทย) 22/177/295) นั้นหมายถึงชาวพุทธจะต้องเอาใจจริงเอาใจในการจัดการเศรษฐกิจของตนด้วย

ดังนั้น สังคมระบบผู้ครองเรือนจะต้องดำรงตั้งอยู่บนพื้นฐานของกฎสากล คือ ศีล 5 ซึ่งเป็นหลักการพื้นฐานที่เพียงพอต่อวิถีชีวิตหรือต่อความเป็นอยู่ที่เหมาะสมแก่ฐานะของผู้ครองเรือน หลักศีล 5 นี้พบว่า เป็นหัวใจหลักสำคัญยิ่งยวดของสังคมชาวพุทธแบบฆราวาส โดยแยกย่อยออกเป็น สุจริต 3 อย่าง คือ 1) กายสุจริต 3 ได้แก่ เว้นจากการฆ่า การลักขโมย การล่วงละเมิดในคนรัก 2) วชิสุจริต 4 ได้แก่ เว้นจากการพูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ และ 3) มโนสุจริต 3 ได้แก่ การไม่ละโมภ ไม่คิดร้าย มีความเห็นเป็นสัมมาทิฏฐิ หรือเรียกว่ากุศลกรรม 10 (ช.ป.อ. (ไทย) 1/73/317, ที.ป.อ. (ไทย) 84/34) และศีล 5 นี้เองที่เป็นกรอบรักษาสังคม และเอื้อให้เกิดสังคมแห่ง สาราณียธรรมที่กระทำต่อกัน พูดต่อกัน ติดต่อกันด้วยความเมตตา รู้จักแบ่งปันเอื้อเฟื้อ โอบอ้อมอารี มีความประพุดติและความเห็นที่ติงามเสมอ (วิ.ป. (ไทย) 8/274/368-369) จึงกล่าวได้ว่า มิติของสังคม และการเมืองในระดับนี้ถือว่าสำคัญยิ่ง เพราะเป็นการจัดวางระบบสังคมที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับอาชีพ หน้าที่การงาน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ และโดยหลักการดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าพระพุทธเจ้า ทรงรังเกียจความยากจน ความขี้เกียจ ชาวพุทธจะต้องร่ำรวยเป็นมหาเศรษฐี จะต้องเป็นคนฉลาดอดออม ตื่นตัว ขยันขันแข็ง และต่อสู้ในการทำมาหากิน เพื่อหลุดพ้นจากความทุกข์ยาก และเพื่อก้าวไปสู่ สังคมแห่งอิสรภาพด้านเศรษฐกิจ

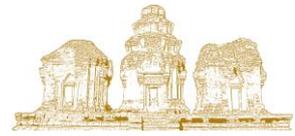
สังคมอุดมคติตามหลักพุทธปรัชญา

ลักษณะแนวคิดสังคมอุดมคติตามหลักพุทธปรัชญานั้นแบ่งออกเป็น 2 คือ โลกียะ และ โลกุตระซึ่งมีการจัดแนวคิดทางสังคมบางอย่างที่เอื้อต่อการดำเนินชีวิตประจำวันที่มีความแตกต่างกัน เป็นสังคมที่มนุษย์มีความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน หลักคำสอนระดับโลกียธรรมเป็นเป้าหมายของชีวิตมนุษย์ในสภาวะที่สืบเนื่องอยู่ในโลกแห่งปรากฏการณ์ สามารถรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส เป้าหมายของชีวิตในระดับนี้จึงสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา เพราะเป้าหมายในระดับนี้วัดจากรูปธรรมอันปรากฏให้เห็นเท่านั้น แต่มิได้หมายความว่า อุดมคติของชีวิตในระดับนี้จะเป็นสิ่งเลวร้าย ในทางตรงกันข้ามหากสร้างและดำเนินชีวิตตามอุดมคติที่วางไว้ได้อย่างถูกต้องตามกฎศีลธรรมแล้ว ชีวิตก็จะสมบูรณ์ในระดับหนึ่ง ในส่วนของระดับโลกุตระธรรมเป็นเป้าหมายของมนุษย์อันอยู่ในสภาวะที่พ้นจากโลก เป้าหมายในระดับนี้ไม่ได้สามารถวัดได้ด้วยวัตถุสิ่งของหรือประสาทสัมผัสทั้ง 5 เพราะเป็นขั้นที่หลุดพ้นจากอำนาจกิเลสทั้งปวง เป็นเป้าหมายในระดับปรมาตมะ เป็นความสุขที่ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามสภาวะอื่นใด จุดมุ่งหมายเพื่อให้บุคคลมีชีวิตที่ดี ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สามารถอยู่ร่วมกันเป็นสังคมได้ เป็นอย่างดี ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาแม้ส่วนใหญ่จะไม่มีส่วนใดที่กล่าวถึงความเสมอภาคและเท่าเทียมกันของมนุษย์ในสังคมโดยตรง แต่การปฏิเสธหลักจริยศาสตร์ทางสังคมของศาสนาฮินดูที่ยึดถือวรรณะชาติกำเนิดเป็นหลักเกณฑ์ แสดงให้เห็นว่าพระพุทธเจ้าทรงปฏิเสธความสูงศักดิ์ของชาติกำเนิดวรรณะพราหมณ์และกษัตริย์อย่างชัดเจน อาจสืบเนื่องมาจากพื้นฐานความเชื่อที่ว่ามนุษย์มีสิทธิ

เสรีภาพและความเสมอภาคตามธรรมชาติที่ไม่มีใครสามารถจำกัดสิทธิในการกระทำหรือไม่กระทำสิ่งใด ๆ เหล่านั้นได้ โดยปราศจากหลักแห่งเหตุผล พระพุทธองค์ได้มีการกล่าวถึงไว้ในเรื่องราวที่สามารถตีความได้ถึงเสมอภาคและเท่าเทียมกันของมนุษย์ในหลายพระสูตร เช่น ในมหาปริณิพพานสูตร ทีฆนิกาย มหาวรรค ที่กล่าวถึงนางอัมพปาลีศณิกามาเฝ้า เป็นเหตุการณ์เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จประทับที่สวนอัมพปาลีวัน (สวนของนางอัมพปาลี) กรุงเวสาลีแคว้นวัชชี นางอัมพปาลี จึงไปทูลเชิญพระพุทธเจ้าพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ให้รับภัตตาหารที่บ้านของนาง ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ตอบรับ เมื่อเจ้าลิจฉวีทั้งหลายทราบข่าวว่าเสด็จมาประทับที่สวนอัมพปาลีวัน จึงพากันไปเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า เพื่อทูลเชิญให้รับภัตตาหารเช่นกัน ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ตอบปฏิเสธว่า “ดูก่อนลิจฉวีทั้งหลาย ตถาคตรับภัตตาหารของนางอัมพปาลีศณิกา สำหรับวันพรุ่งนี้ไว้แล้วแล” (ที.ม. (ไทย) 13/92/268-272)

การที่พระพุทธเจ้าปฏิบัติต่อสตรีที่มีสถานภาพอาชีพหญิงนครโสเภณีอย่างเสมอภาคกับชาย และมีสถานภาพความเป็นกษัตริย์อย่างกษัตริย์ลิจฉวี โดยไม่คำนึงว่าพระพุทธเจ้าเองก็เป็นเพศชายและเป็นผู้มีสถานภาพแห่งกษัตริย์เช่นกัน ดังกรณีที่พระพุทธเจ้ารับคำเชิญไปฉันภัตตาหารที่บ้านนางอัมพปาลีซึ่งเป็นหญิงนครโสเภณีในสมัยพุทธกาล และได้ปฏิเสธคำทูลเชิญของกษัตริย์ลิจฉวีที่มาทูลเชิญในวันเดียวกันนั้นเป็นการให้ความสำคัญที่เสมอเหมือนกันในอัครคัมภีร์สูตร ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค เป็นเรื่องราวเมื่อครั้งพระพุทธเจ้าประทับอยู่บนปราสาทที่นางวิสาขาบริจาคมาสร้างไว้ในบุพพาราม กรุงสาวัตถี ระยะเวลาเย็นวันหนึ่ง พระพุทธเจ้าได้เสด็จจงกรมอยู่กลางแจ้งที่ร่มเงาปราสาท ได้มีวาเสฏฐะสามเณร และภารทวาชะสามเณร ซึ่งร่ออุปสมบทเป็นภิกษุชวกันไปเฝ้า ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ตรัสถามว่าบรรดาพราหมณ์ไม่ว่าหรือที่มาอุปสมบท วาเสฏฐะและภารทวาชะ ได้ทูลตอบว่าถูก พราหมณ์ทั้งหลายด่าว่าอย่างแรงและดูถูกว่าวรรณะอื่นนอกจากพราหมณ์นั้นเลวทรามต่ำต้อยหมด วรรณะพราหมณ์ประเสริฐที่สุด เพราะเกิดจากพระโอษฐ์ (ปาก) ของพระพรหม พวกสมณะล้วนคือวรรณะที่เลวทราม พระพุทธเจ้าจึงตรัสสอนว่าเป็นคำกล่าวที่ไม่ถูกต้องเพราะแท้จริงแล้ววรรณะพราหมณ์นั้นถือกำเนิดมาจากการตั้งครรภ์ของแม่พราหมณ์และคนทุกชั้นวรรณะต่างก็มีทั้งดีและไม่ดีไม่ว่าจะเป็น กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร หากประพฤติดี เช่น ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ก็ต้องว่ากันตามที่เกิด มิใช่เกิดเป็นวรรณะศูทรแล้วจะต้อง คือ คนเลว คนชั่ว หรือเกิดเป็นวรรณะพราหมณ์ คือ คนดี คนประเสริฐสูงกว่าผู้อื่น เช่น ศูทรที่ปฏิบัติธรรมก็มีฐานะ เทียบเท่าพราหมณ์ ส่วนพราหมณ์ซึ่งทำความผิดก็มีฐานะเป็นโจรได้เช่นกัน นอกจากนี้ในทางธรรม ทุกคนชั้นวรรณะต่างก็มีสิทธิในการปฏิบัติธรรมอย่างเท่าเทียมกัน การตัดสินความเป็นคนไม่ได้ตัดสินที่วรรณะ หรือชาติกำเนิดแต่ตัดสินจากการกระทำของบุคคลนั้นๆ และในตอนท้ายได้ตรัสสอนว่าทุกชั้นวรรณะหากสามารถ ส้ารวม กาย วาจา ใจ เจริญโพธิปักขิยธรรม 7 แล้ว ก็สามารถที่จะเข้าถึงปริณิพพานได้ (ดับกิเลส ดับทุกข์ได้อย่างสิ้นเชิงภายใน ชาตินี้) ว่า “ดูก่อนวาเสฏฐะและภารทวาชะ กษัตริย์ก็ตามฯลฯ พราหมณ์ก็ตามฯลฯ

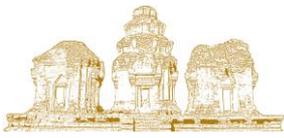
แพทย์ก็ตาม ฯลฯ ศูทรก็ตาม สำรวมทางกาย สำรวมทางวาจา สำรวมทางใจ อาศัยการเจริญโพธิปักขิยธรรมทั้ง 7 แล้ว ย่อม เข้าถึงปรินิพพานในโลกนี้แท้” (ที.ปา (ไทย) 15/70/145-165)

ส่วนในพระสูตรอื่นๆ ก็มีหลักธรรมที่กล่าวถึงความเท่าเทียมกันของมนุษย์ เริ่มตั้งแต่การกำเนิด รวมไปถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตลอดถึงความเท่าเทียมในโอกาสที่จะบรรลุธรรมด้วยกัน เห็นได้จากการที่พระพุทธองค์ทรงปฏิเสธระบบวรรณะว่า “ไม่ใช่สิ่งกำหนดความแตกต่างหรือกำหนดคุณค่าความเป็นมนุษย์ แต่สิ่งที่กำหนดคือกรรม หรือการกระทำของแต่ละคน (พระมหาธรรมวราจารย์ อริยธมโม (ยศขุน), 2543: 87) ดังข้อความที่ตรัสไว้ใน วสสสูตร ว่า “น ชจจวสโลโหติ น ชจจา โหติ พุราหมโณ กมมุนา วสโลโหติ กมมุนา โหติ พุราหมโณฯ คนจะเลว หรือประเสริฐ เพราะชาติกำเนิดก็หาไม่ แต่จะเป็นคนเลวหรือประเสริฐ ก็เพราะการกระทำ” (ขุ.สุ. (ไทย) 25/306/352)

จากตัวอย่างสรุปได้ว่า ความเสมอภาคที่ปรากฏในพุทธปรัชญา ไม่ได้เน้นความหมายไปในความเสมอภาคทางการเมืองการปกครอง แต่เป็นความเสมอภาคจากความเป็นธรรมชาติของมนุษย์ อันเริ่มมาจากตั้งแต่ก่อนเกิด ตอนเกิด ตอนมีชีวิต ทุกคนมีความเสมอภาคและมีโอกาสที่เท่าเทียมกัน ในการทำความดีหรือความชั่ว ไม่ว่าจะเกิดในสกุลหรือประเทศใด ไม่ว่าเป็นบุรุษหรือสตรีทุกคนล้วนมีความเสมอภาคและเท่าเทียมกันในการที่จะกระทำหรือไม่กระทำการใดๆ ได้พอกัน ส่วนสาเหตุที่ทำให้คนมีความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันก็เพราะหน้าที่การงานหรืออาชีพเท่านั้น หาใช่เป็นเพราะมีกำเนิดมาจากอวัยวะของพระพรหมตามความเชื่อในสังคมอินเดียโบราณไม่

สรุป

ในพุทธปรัชญาก็มีลักษณะชนวรรณะเชื่อกรรมสอนให้กระทำความดีเน้นการพึ่งตนเอง เน้นการพัฒนาสติปัญญา และยังต่อต้านอำนาจดลบันดาลจากพระเจ้า ซึ่งก็เข้าลักษณะศาสนาที่แท้จริง ระบบสังคมสงฆ์ก็เป็นสังคมอุดมคติที่พระพุทธเจ้าทรงจัดตั้งขึ้น ทรงออกแบบวางระบบสังคมด้วยพระองค์เอง โดยมีจุดประสงค์เพื่อแก้ไขความเหลื่อมล้ำทางสังคม เป็นสังคมที่เกิดจากการปฏิรูป หลีกหนีจากวัฒนธรรมประเพณีและความเชื่อเก่าๆ ดังจะเห็นได้จากในสมัยพุทธกาลเป็นยุคที่ถูกครอบงำจากศาสนาพราหมณ์ ทำให้เกิดการกดขี่เอารัดเอาเปรียบหรือการแบ่งแยกเกลียดชังกัน ซึ่งพระองค์ก็ได้ตรัสแย้งคัดค้านระบบวรรณะด้วยหลักกรรม สังคมในพุทธปรัชญาแม้จะไม่มี การอธิบายถึงพัฒนาการของสังคมมนุษย์อย่างชัดเจนเหมือนกับแนวคิดทางสังคมในปรัชญาตะวันตก แต่ขั้นตอนพัฒนาการทางสังคมมนุษย์ก็มีกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงที่ไม่แตกต่างกัน ในสังคมที่มีความสลับซับซ้อนมากขึ้น การดำรงอยู่ของสังคมจำเป็นต้องมีระเบียบ กฎเกณฑ์ ซึ่งจะต้องกำหนดสร้างขึ้นมาเพื่อให้บุคคลในสังคมสามารถติดต่อกันได้อย่างเหมาะสม ซึ่ง ส่งผลให้สังคมมีความเป็นระเบียบและดำรงอยู่ได้อย่างสงบสุขในอัครคัมภีร์สุตตร มีข้อความแสดงถึงเหตุผลในการจัดระเบียบสังคมว่าเมื่อคนมากขึ้น การแก่งแย่งอาหารการกินก็เกิดตามมามีการกักตุนอาหาร และการลักขโมยอาหารการกิน

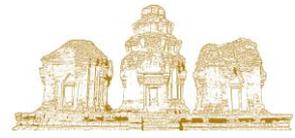

และสิ่ง จำเป็นต่อชีวิตต่างๆ แพร่ระบาดไปทั่วชุมชน ความเดือนร้อนของผู้คนเป็นแรงผลักดันให้ผู้คนตระหนักคิดและปรึกษาหารือกันในการแก้ปัญหาดังกล่าว ในที่สุดคนก็บรรลุถึงข้อตกลงร่วมกันโดยการลงมติเลือกบุคคลที่เหมาะสมที่สุด มีความฉลาดเฉลียวแหลมเป็นผู้ปกครองดูแลชุมชน และมอบอำนาจให้ออกกฎระเบียบต่างในการลงโทษผู้ฝ่าฝืนข้อตกลงของชุมชน ผู้ที่ได้รับการคัดเลือกในปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวนี้ไม่ต้องออกไปหาอาหารข้างนอกเขาจะได้รับอาหารการกินและสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตจากการแบ่งปันของคนอื่นๆ อย่างพอเพียงเสมือนเป็นค่าจ้างในการทำงานเพื่อชุมชน

ลักษณะแนวคิดสังคมอุดมคติตามหลักพุทธปรัชญานั้นแบ่งออกเป็น 2 คือ โลกียะ และโลกุตระซึ่งมีการจัดแนวคิดทางสังคมบางอย่างที่เอื้อต่อการดำเนินชีวิตประจำวันที่มีความแตกต่างกันเป็นสังคมที่มนุษย์มีความเสมอภาพและเท่าเทียมกัน หลักคำสอนระดับโลกียธรรมเป็นเป้าหมายของชีวิตมนุษย์ในสถานะที่สืบเนื่องอยู่ในโลกแห่งปรากฏการณ์ สามารถรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส เป้าหมายของชีวิตในระดับนี้จึงสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา เพราะเป้าหมายในระดับนี้วัดจากรูปธรรมอันปรากฏให้เห็นเท่านั้น แต่มิได้หมายความว่าอุดมคติของชีวิตในระดับนี้จะเป็นสิ่งเลวร้าย ในทางตรงกันข้ามหากสร้างและดำเนินชีวิตตามอุดมคติที่วางไว้ได้อย่างถูกต้องตามกฎศีลธรรมแล้ว ชีวิตก็จะสมบูรณ์ในระดับหนึ่ง ในส่วนของระดับโลกุตระธรรมเป็นเป้าหมายของมนุษย์อันอยู่ในสถานะที่พ้นจากโลก เป้าหมายในระดับนี้ไม่สามารถวัดได้ด้วยวัตถุ สิ่งของหรือประสาทสัมผัสทั้ง 5 เพราะเป็นขั้นที่หลุดพ้นจากอำนาจกิเลสทั้งปวง เป็นเป้าหมายในระดับปรมาตมะ เป็นความสุขที่ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามสถานะอื่นใด จุดมุ่งหมายเพื่อให้บุคคลมีชีวิตที่ดี ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สามารถอยู่ร่วมกันเป็นสังคมได้เป็นอย่างดี ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาแม้ส่วนใหญ่จะไม่มีส่วนใดที่กล่าวถึงความเสมอภาคและเท่าเทียมกันของมนุษย์ในสังคมโดยตรง การปฏิเสธหลักจริยศาสตร์ทางสังคมของศาสนาฮินดูที่ยึดถือวรรณะชาติกำเนิดเป็นหลักเกณฑ์ แสดงให้เห็นว่าพระพุทธเจ้าทรงปฏิเสธความสูงศักดิ์ของชาติกำเนิด วรรณะพราหมณ์และกษัตริย์อย่างชัดเจน อาจสืบเนื่องมาจากพื้นฐานความเชื่อที่ว่ามนุษย์มีสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคตามธรรมชาติที่ไม่มีใครสามารถจำกัดสิทธิในการกระทำหรือไม่กระทำการใดๆ เหล่านั้นได้ โดยปราศจากหลักแห่งเหตุผล พระพุทธองค์ได้มีการกล่าวถึงไว้ในเรื่องราวที่สามารถตีความได้ถึงเสมอภาคและเท่าเทียมกันของมนุษย์

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2526). **รัฐศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์**, กรุงเทพมหานคร.
- กิริติ บุญเจือ. (2522). **สารานุกรมปรัชญา**, กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิชย์.
- ธนิต อยู่โพธิ์. (2494). **ภาวะเศรษฐกิจสมัยพุทธกาล**, พิมพ์ในงานชาปณกิจศพ นายเพิ่ม อยู่โพธิ์ ณ เมรุวัดพระพิเรนทร์ พระนคร วันที่ 20 พฤษภาคม พ.ศ. 2494.

- เดือน คำดี. (2526). **ปรัชญาตะวันตกสมัยใหม่**, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- นาคาประทีป. (2532). **ปาลี-สยาม อภิธาน**. กรุงเทพมหานคร: โครงการพัฒนาการศึกษา.
- ปรีชา ช่างขวัญยืน. (2542). **ธรรมรัฐ-ธรรมราชา**, พิมพ์ครั้งที่ 1, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2542). **พุทธธรรม : ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2519). **วัฒนธรรมของผู้ทรงคุณวุฒิทางวัฒนธรรม**, กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ จัดพิมพ์.
- พระมหาดวงเด่น ฐิตญาโณ. (2555). “ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดปรัชญาการเมืองของคาร์ล มาร์กซ์”. **สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาธรรมรัตน์ อริยมโม (ยศขุน). (2543). **การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักรัฐศาสตร์ที่มีในพระไตรปิฎก**, กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดโรงพิมพ์สุรวัดน์.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- หลวงเทพดรณานุศิษฏ์ (ทวี ธรรมธัช ป.9). (2540). **ธาตุปฐพีปิภา**. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.